

FAVQULODDA VA EKOLOGIK OFAT HOLATLARIDA KORXONA BOSHQARUVI

Jalilov Ahmadbek Ikromjon o‘g‘li,

Andijon mashinasozlik institute Mehnat muhofazasi kafedrası assistenti

ahmadbekhfx555@gmail.com

Kirish.

Korxonani boshqarish - bu uning barcha tarkibiy elementlarining ishiga tizimli ta'sir qilish, uning maqsadi muvofiqlashtirilgan ishlarni tashkil etish va natijada foyda olishdir. Korxonani boshqarishning maqsadi maksimal samaraga erishish uchun barcha bo'limlarning muvofiqlashtirilgan ishiga erishishdir. Korxonani boshqarishning mohiyati ana shu izchillikni tashkil etishdan iborat. Korxonani asosiy vositalar, moddiy, moliyaviy va mehnat resurslari kabi tarkibiy qismlarga asoslangan murakkab ishlab chiqarish tizimi bo'lganligi sababli, boshqaruvning vazifasi bu resurslardan maksimal darajada samarali foydalanishdan iborat. Chiqishda ishlab chiqarishni yanada rivojlantirishga yordam beradigan yuqori sifatli raqobatbardosh mahsulotni olish kerak [1].

Favqulodda vaziyatlarda ishlash, ularning oqibatlarini bartaraf etish jarayonida favqulodda vaziyatlarning oqibatlarini bartaraf etish bo'yicha mutaxassislar (harbiylar, qutqaruvchilar, o't o'chiruvchilar, kinologlar, shifokorlar)ni jalb qilinadi.

Favqulodda vaziyatlarda ishlaydigan rahbarlar va mutaxassislar ko'p sonli stress omillariga duchor bo'lishadi. Bunday hollarda xatoning narxi juda yuqori. Odamlarning hayoti bog'liq bo'lishi mumkin bo'lgan qarorlarni tezda qabul qilish zarurati, nostandart sharoitlarda tartibsiz ish jadvali va ma'lumotlarning yetishmasligi ekstremal vaziyatdagi ishning o'ziga xos xususiyati hisoblanadi.

Favqulodda vaziyat zonasida odamlarning holati stressli vaziyatga moslashishning umumiy qonunlariga bo'ysunadi. Odamlarning stress omillariga moyilligi individual psixofiziologik xususiyatlar, stressga chidamlilik darajasi va ish tajribasi bilan belgilanadi. Agar odam kutishi mumkinligini bilsa yaxshi bo'ladi (garchi bir xil vaziyatlar bo'lmasa ham - har biri o'ziga xosdir) [2].

Favqulodda vaziyat har doim rejalarni buzadi, kundalik ritmdan tashqariga chiqadi. Favqulodda vaziyatda ishlash tajribasiga ega bo'lganlar uchun bu holat shikast emas, lekin ko'pchilik odatda bunday tajribaga ega emas va bu ular uchun albatta stressli omil bo'ladi. Stressli vaziyatga ruhiy javob berish shakllarini bilish organizmning stress ta'siriga chidamliligini oshiradi.

Materiallar va usullar: Kontentni tahlil qilish usuli asosida mualliflar favqulodda vaziyatlarda kompaniya rahbariyatining muammosini hal qilishning mumkin bo'lgan usullarini tahlil qiladilar.

Deyarli har qanday sanoat obyekti atrof-muhitga sezilarli salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ekologik xavfsizlikni ta'minlash WRCning muhim vazifasidir. Loyihaning texnologik qismini hisobga olgan holda, uni jihozlarning atrof-muhit uchun xavfsizligi nuqtai nazaridan baholash kerak. Tahlil ko'rib chiqilayotgan obyekt atrof-muhitni ifloslantiruvchi manbalarni aniqlashdan boshlanishi kerak. Keyinchalik korxonaning atmosfera havosiga, suvga chiqarilishi, qattiq ishlab chiqarish chiqindilarining

shakllanishi tahlili olib boriladi. Bunday holda, ko'rib chiqilayotgan obyektning atrof-muhit holatiga ta'sirini miqdoriy jihatdan tavsiflash maqsadga muvofiqdir.

Favqulodda vaziyat - avariya, falokat, tabiiy ofat, epidemiya, shuningdek, dushman tomonidan zamonaviy qurollarni qo'llash natijasida yuzaga kelgan obyekt va muayyan hududda odamlarning normal yashash sharoiti va faoliyatining buzilishi. Inson qurbonlari, sog'liq va atrof-muhitga etkazilgan zarar, moddiy yo'qotishlar.

Favqulodda vaziyatlarni boshqarish bir qatordan iborat tizimni yaratishni o'z ichiga oladi quyi tizimlar. Eng muhimlari: • favqulodda vaziyatlarni tahlil qilish; • favqulodda ogohlantirish; • favqulodda vaziyatlarni mahalliyashtirish; • oqibatlarini bartaraf etish; • rivojlanishni boshqarish; • integratsiyalashgan taqsimlangan ma'lumotlar bazasi.

Favqulodda vaziyatlarni tahlil qilish tizimi - bu axborot-tahlil tizimi quyi tizimlar faoliyati samaradorligi:

- favqulodda vaziyatlarning oqibatlarini mahalliyashtirish va bartaraf etish (ishni bajarishning odatiy stsenariylari);
- favqulodda vaziyatlarning oldini olish (favqulodda vaziyatlarning oldini olish choralari).

Tahlil tizimini ishlab chiqishda quyidagi asosiy vazifalar bloklari ajratiladi: Favqulodda vaziyatlar haqida ma'lumot yig'ish usullari. Ma'lumot to'plash uchun bir nechta kanallarni tashkil etish rejalashtirilgan: matbuot, ishtirokchilarni so'rovi, kompyuter tarmoqlari va boshqalar.

Axborotning ishonchliligi va izchilligini avtomatlashtirilgan nazorat qilish usullari ko'zda tutilgan.

- Favqulodda vaziyatlar ma'lumotlar bazasi (IRBDga kiritilgan) va uni saqlash usullari. Ma'lumotlar bazasi ishlab chiqilishi kerak. U quyidagi asosiy ma'lumotlarni o'z ichiga oladi: vaqt, joy (kenglik, uzunlik, eng yaqin aholi punkti), vaziyat turi, tegishli masshtab bo'yicha quwat, video, audio, asl tillarda va milliy tilga tarjima qilingan matn materiallari, davomiyligi va oqibatlarini, xato va qo'pol xatolarni, isrof qilingan resurslarni, yo'qotishlarni bartaraf etish usullari va ularni hisoblash usullari, boshqa parametrlar [3].

Ma'lumotlar bazasiga ma'lumotlar yuklanadi: klaviaturadan matnli ma'lumotlarni qo'lda kiritish, skanerlar va konvertorlar yordamida matnli ma'lumotlarni kiritish, skanerlar yordamida grafik ma'lumotlarni (diagrammalar, fotosuratlar) kiritish, vizual va audio ma'lumotlarni uni konvertatsiya qilish bilan kiritish. raqamli shaklga o'tkazish, INTERNET ma'lumotlar bazalari (Reyter, CNN va boshqalar) yordamida ma'lumotlarni kiritish. Qayta ishlangan ma'lumotlar INTERNET-serverda saqlanadi, unga har qanday joydan (vakolatlar doirasida) oddiy holatlarda foydalanish mumkin.

- Favqulodda vaziyatlarni tasniflash tizimi. Tahlil qilish va tasniflash ko'zda tutilgan: favqulodda vaziyatlarning paydo bo'lishi va tarqalishi sabablari, ular bilan bog'liq omillar (ob-havo, kun vaqti, yil va boshqalar), bartaraf etish usullari va boshqalar.

- Favqulodda vaziyatlarni tahlil qilish usullari. Sabab-ta'sir munosabatlarini shakllantirish va tahlil qilish usullari, turli (shu jumladan, makon va vaqt oralig'idagi) omillar o'rtasidagi munosabatlarni o'rnatish usullari ishlab chiqilmoqda.

- Mahalliyashtirish va favqulodda vaziyatlarni bartaraf etishning tipik stsenariylarini ishlab chiqish usullari. Tarmoq diagrammalarini va qurilish rejalarini yaratish usullari aniqlanadi.

- Favqulodda vaziyatlarning oldini olish chora-tadbirlarini shakllantirish usullari. Favqulodda vaziyatlarning paydo bo'lishi va tarqalishining sabablarini bartaraf etishga ta'sir qiluvchi chora-tadbirlarni tahlil qilish, baholash va tanlash usullari [4].

Favqulodda vaziyatlarda ogohlantirish tizimi eng muhim hisoblanadi va quyidagilardan iborat: • tashkil etish (tuzilmasi, funktsiyalari, aloqalari, mexanizmlari, o'zaro ta'sir qilish tartibi va boshqalar); • har xil turdagi texnogen tizimlar uchun favqulodda vaziyatlarning oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar tizimi; • tashkilot va korxonalar tomonidan belgilangan qoidalar va tadbirlarning bajarilishini nazorat qilish usullari majmui; • mahalliyashtirish va bartaraf etish bo'yicha ishlarni amalga

oshirish uchun texnik vositalar tizimi favqulodda vaziyatlarning oqibatlari; • trening.

Tashkiliy jihatdan favqulodda ogohlantirish tizimi mintaqaviy taqsimlangan nazorat organlaridan iborat. Boshqaruv organlari bilan bir qatorda favqulodda vaziyatlarning oldini olish bo'yicha tegishli boshqaruv organi oldida turgan vazifalarni hal qilish uchun texnik vositalar tizimi ham mavjud (shu jumladan mahalliyashtirish va oqibatlarini bartaraf etish bo'yicha ishlar uchun). Tashkiliy tuzilmada normal sharoitlarda Favqulodda vaziyatlar vazirligi boshqaruvi sohasiga kirmaydigan, lekin zarurat tug'ilganda tegishli ishlarni bajarishga jalb etilishi mumkin bo'lgan korxonalar (o'z texnik vositalariga ega) ham muhim rol o'ynaydi. Favqulodda vaziyatlarning oldini olish, mahalliyashtirish va bartaraf etish vazifalari [5].

Tashkilotni loyihalash funktsiyalarni, huquqlarni, majburiyatlarni va texnik vositalarni mobil foydalanish va vazifalarning ishonchli bajarilishini ta'minlash maqsadida darajalar va hududlar bo'yicha taqsimlashni optimallashtirishni o'z ichiga oladi. Texnosferaning rivojlanishi doimiy ravishda amalga oshirilayotganligi sababli tizimning tashkiliy tuzilmasini ushbu o'zgarishlarga moslashtirish mexanizmi ham zarur.

Favqulodda vaziyatlarda ogohlantirish tizimlari (masalan, transport, qurilish, energiya va boshqalar) favqulodda vaziyatlarning oldini olishda muhim o'rin tutadi.

Bunday tizimlarning samaradorligini nazorat qilish usullarini ishlab chiqish, shuningdek ularni sertifikatlash tizimlarini ishlab chiqish dolzarbdir.

Favqulodda vaziyatlarning oldini olish tizimining ishlashi va rivojlanishini rejalashtirish va tahlil qilishning samarali tizimiga ega bo'lish ham muhimdir.

Favqulodda vaziyatlarning oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar tizimi texnogen tizimlar ishlashining ishonchligini oshirishga qaratilgan ishlarni bajarishning standart protseduralari va qoidalarini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Ko'pgina obyektlar uchun ushbu chora-tadbirlar kompleksda ishlab chiqilishi kerak (issiqlik va portlash xavfsizligi, ekologik xavfsizlik va boshqalar).

Favqulodda vaziyatlarning oldini olish usullari to'plami xodimlarning mavjudligi va nazorat tartib-qoidalarining murakkabligi (hajmi) hisobga olingan holda nazoratni rejalashtirish tizimini, to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita boshqarishning avtomatlashtirilgan usullarini ishlab chiqishni nazarda tutadi.

Idoraviy favqulodda vaziyatlarning oldini olish tizimlari va radiatsiyaviy va kimyoviy ifloslanishlarni masofadan boshqarish va monitoring tizimini yaratish muhim ahamiyatga ega. Bunday tizimning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- turli xil ma'lumotlarning geografik taqsimlangan datchiklaridan ma'lumotlarni yig'ish;
- idoraviy favqulodda vaziyatlardan ogohlantirish tizimlaridan ma'lumotlarni yig'ish;
- datchiklar va bo'lim tizimlaridan ma'lumotlarni qayta ishlash va uni taqdim etish kerakli shakl (matnli, grafik);
- haqiqiy ma'lumotlarni normalar bilan solishtirish (nazorat qilish);
- qamrab olinmagan hududda ifloslanish xususiyatlarini yaqinlashtirish sensorlar;
- favqulodda vaziyatlar natijasida ifloslanishning tarqalishi prognozi turli omillar ta'siri;
- ifloslanish va idoraviy parametrlar to'g'risidagi ma'lumotlarni statistik qayta ishlash tizimlar (vaqt va makonda).
- favqulodda vaziyatlarning oqibatlarini mahalliyashtirish va bartaraf etishning texnik vositalari tizimi mashinalar, asbob-uskunalar, asboblari, jihozlar va boshqalarning doimiy takomillashtiriladigan tizimlaridan iborat.

Ta'lim tizimi har qanday obyekt xodimlarning malakasi va madaniyatini singdirish uchun mo'ljallangan. Tegishli o'quv adabiyotlarini qayta ko'rib chiqish, mavjud universitet dasturlariga zarur kurslar yoki bo'limlarni kiritish rejalashtirilgan.

Favqulodda vaziyatlarning oqibatlarini mahalliyashtirish va bartaraf etishni boshqarish tizimi. Mahalliyashtirish jarayoni favqulodda vaziyatlarning rivojlanishini to'xtatish va bostirish uchun favqulodda choralarni amalga oshirishga qaratilgan bo'lib, favqulodda vaziyat boshlanganidan keyin darhol boshlanadi va bir necha kundan bir necha oygacha davom etadi [6].

Tashkilotni yaratish va rejalarni ishlab chiqishdan tashqari, tizimda rejalarning bajarilishini ta'minlaydigan samarali quyi tizimlarga ega bo'lishi muhimdir. Bularga quyi tizimlar kiradi: • vazifalarni hisobga olish va nazorat qilish; • favqulodda vaziyatlar oqibatlarini bartaraf etishning borishini monitoring qilish; • rejalarni amalga oshirish jarayonini tartibga solish.

Vazifalarning bajarilishini hisobga olish va nazorat qilish tizimi quyidagilarni ta'minlaydi:

- topshiriqlarning amalda bajarilishini hisobga olish; • individual ishlarning bajarilishi ustidan nazorat (shu jumladan hujjat aylanishi) a bilan ijrochilarga muddatlarni eslatish;
- rejalashtirilgan maqsadlardan chetga chiqishga olib keladigan kutilmagan holatlarning yuzaga kelishini hisobga olgan holda.

Monitoring quyi tizimi boshqaruvga, joylashuvidan qat'i nazar, haqiqiy bo'lishga imkon beradi Favqulodda vaziyatlarni bartaraf etishning borishi to'g'risidagi vaqt

ma'lumotlari: • tugallangan, davom etayotgan, muhim ish belgisi bilan tarmoq jadvali; • sabablari va aybdorlarni ko'rsatgan holda ortda qolayotgan ish; • mavjud resurslar va ulardan foydalanish; • favqulodda vaziyatlarning rivojlanishi prognozi.

Tartibga solish quyi tizimi qabul qilingan rejalarini amalga oshirish imkoniyatini beradi va quyidagilarga imkon beradi:

- rejaga beqarorlashtiruvchi omillar ta'sirini kamaytirish choralari tanlash;
- kutilmagan vaziyatlar yuzaga kelganda rejaga tuzatishlar kiritish.

Natijalar: Favqulodda vaziyatning oqibatlarini bartaraf etish mahalliyashtirish bosqichi tugagandan so'ng boshlanadi va bir necha oydan bir necha yilgacha davom etishi mumkin.

Taklif etilayotgan tizim ushbu ishlarning samaradorligini ta'minlashi va yo'qotishlarni kamaytirishi kerak

favqulodda vaziyatlar natijasida yuzaga kelgan.

Favqulodda vaziyatlarning oqibatlarini mahalliyashtirish va bartaraf etishni boshqarish tizimi mahalliyashtirish va oqibatlarini bartaraf etish jarayonlarini tashkil etishning rasmiylashtirilgan usullarini ishlab chiqishni, ish rejalarini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi.

Ushbu tizim mahalliyashtirish va bartaraf etish bo'yicha ish vaqtini sezilarli darajada tezlashtirishi mumkin **favqulodda vaziyatlarning oqibatlari, shuningdek, favqulodda vaziyatlardan yo'qotishlarni kamaytirish.**

Favqulodda vaziyatlar oqibatlarini bartaraf etish shtab va ko'p sonli korxonalar, idoralar, muassasalar, mahalliy hokimliklar, xalqaro tashkilotlar va boshqalardan iborat tashkiliy tuzilmani tezkorlik bilan yaratishni taqozo etadi. Ushbu tuzilmada boshqaruv organlari, muayyan sohalaridagi ish boshqaruvchilar, ishtirokchilarning huquq va majburiyatlari va boshqalar [7].

Tuzilishdan tashqari, umumiy va alohida (oldindan belgilanmagan) yo'nalishlar uchun ish rejalarini ishlab chiqish kerak. Rejalar favqulodda vaziyatlar oqibatlarini bartaraf etishda barcha jalb qilingan ishtirokchilarning ishini muvofiqlashtirishni, shuningdek mavjud resurslarni (moddiy, insoniy, moliyaviy, vaqt va boshqalarni) hisobga olishni ta'minlashi kerak. Rejalarning sifati texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlar to'plami bilan baholanishi kerak. Rejalarning ishonchliligini oshirish uchun favqulodda vaziyatlarni rivojlantirishning mumkin bo'lgan stsenariylari oldindan ishlab chiqiladi. Stsenariylarning har biri uchun rejalarining bir nechta variantlari shakllantiriladi va ko'rsatkichlar to'plami bo'yicha eng maqbulini tanlash amalga oshiriladi.

Munozaralar: Texnologik bosim tufayli atrof-muhitning yomonlashishi, aholi salomatligiga salbiy omillar ta'sirining kuchayishi, favqulodda vaziyatlarning kuchayishi va tabiiy resurslarning tugashi va tabiiy komplekslarning tanazzulga uchrashi ekologik xavfsizlik va mintaqalarning barqaror rivojlanishiga tahdid sifatida qaraladi. .

Bunday sharoitda korxonalarining iqtisodiy o'sishini ta'minlagan holda atrof-muhit va sanoat ishlab chiqarishining atrof-muhitga salbiy ta'sirini kamaytirishga qaratilgan kontseptsiya asosida barqaror

rivojlanishga o'tish zarurati tobora oydinlashib bormoqda, bu esa ekologik toza mahsulotlarni keng taqsimlashni nazarda tutadi. boshqaruv maydoni, tabiatni boshqarish va atrof-muhitni muhofaza qilish.

O'zbekistonda ham, chet elda ham an'anaviy buyruqbozlik usullaridan bosqichma-bosqich voz kechish va atrof-muhitni tartibga solishning zamonaviy bozor mexanizmlariga o'tish kabi sanoat korxonalarining ekologik boshqaruvi masalalari bo'yicha yangi istiqbolli tadqiqotlar olib borilmoqda.

Atrof-muhitni muhofaza qilishni boshqarishni takomillashtirishni ko'plab olimlarning ishlarida uchratish mumkin. Ular korxonaga bag'ishlangan, ammo ma'lum bir ilmiy asosga urinish, aniq korxonalar darajasida barqaror rivojlanish tamoyillarini amaliy amalga oshirishning haqiqiy mexanizmi hali ham uning rivojlanishida. Korxonaga uchun dolzarb bo'lib borayotgan yangi madaniyatni shakllantirish muammosi alohida jihatdir ishlab chiqarishning atrof-dagi tabiiy muhitgasalbiy ta'sirini kamaytirish va oldini olish, shu bilan birga uning faoliyatining moliyaviy samaradorligini oshirishni nazarda tutuvchi ekologik samaradorlik tamoyillariga asoslangan boshqaruv.

Korxonada atrof-muhitni boshqarish faoliyatining yuqori darajasiga o'tish qabul qilingan boshqaruv qarorlarining to'g'ri yo'naltirilganligi va asoslanishini talab qiladi. so'nggi yillarda sanoat ishlab chiqarishida ekologik muammolarni hal qilish xalqaro standartlar qoidalariga muvofiq amalga oshirilayotgan atrof-muhitni boshqarish tizimini joriy etish bilan bog'liq.

Xulosa: Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, favqulodda vaziyatlarni bartaraf etishni boshqarish tizimidagi barcha qarorlar proaktiv bo'lib, ular uchun asosiy e'tibor kelajakka ta'sir qilish uchun kelajakni bashorat qilishga (modellashga) qaratiladi va orqaga qarab harakat qilmaydi.

Tizimda turli ma'lumotlarga ega kuchli, yaxshi tashkil etilgan ma'lumotlar bazalariga ega bo'lishi muhimdir.

Favqulodda vaziyatlarda harakatni boshqarish tizimi, shuningdek, o'zgaruvchan tuzilishga ega bo'lgan moslashuvchan global kompyuter tarmog'ini (Favqulodda vaziyatlar vazirligining resurslari va pudratchilarning kompyuter uskunalari hisobidan) yaratish usullari va vositalarini ishlab chiqishni ham nazarda tutadi. boshqaruv muammolarini samarali hal qilish uchun.

Dasturiy ta'minot platformasidan qat'i nazar, ishning individual ishtirokchilarining ma'lumotlar bazalariga tezkor ulanish, kirish huquqlarini hisobga olgan holda ishonchli aloqani ta'minlash, hisoblash ishlarini parallellashtirish, shuningdek, rejalashtirilgan va tashkiliy va ma'muriy ishlarni o'z vaqtida o'tkazish imkonini berishi kerak. manfaatdor ijrochilar e'tiboriga hujjatlar.

Bu, shu jumladan, kompyuter tarmog'i va elektron imzodan foydalangan holda ta'minlanishi kerak.

Rivojlanishni boshqarish tizimi doimiy takomillashtirishni ta'minlash uchun ishlab chiqilgan:

- favqulodda vaziyatlarni boshqarish tizimining o'zi;
- favqulodda vaziyatlarni lokalizatsiya qilish va bartaraf etish uchun mashina tizimlari.

Ushbu loyiha doirasida ishlab chiqiladigan integratsiyalangan taqsimlangan ma'lumotlar bazasi Favqulodda vaziyatlar vazirligining shaxsiy tarkibini (tezkor javob guruhlar, strategik tadqiqot xizmatlari va boshqalar) ma'lumotlar bilan ta'minlashi kerak.

Baza quyidagi asosiy ma'lumotlarni o'z ichiga olishi kerak:

- ilmiy tashkilotlar (yetakchi mutaxassislar ko'rsatilgan holda) va ularning faoliyat yo'nalishlari;

- favqulodda vaziyatlar oqibatlarini bartaraf etishda ishtirok etishi mumkin bo'lgan tashkilot va korxonalar (ATP, kommunal xizmatlar, yong'in bo'linmalari va boshqalar);
- tashkilot va korxonalar ixtiyorida bo'lgan va qachon foydalanish mumkin bo'lgan mablag'lar ro'yxati favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish bo'yicha ishlarni amalga oshirish.

Har biryo'nalish bo'yicha ma'lumotlarning tarkibi ish jarayonida batafsil tavsiflanadi.

Baza taqsimlanishi kerak. Har bir mintaqa barcha kerakli ma'lumotlarni to'playdi va yangilab turadi. Axborotning ishonchliligini ta'minlash uchun kirish ma'lumotlarini boshqarishning kuchli tizimi taqdim etiladi.

Yuqori organlarning ma'lumotlar bazalarida o'z mintaqalari uchun umumiy ma'lumotlar mavjud. Ma'lumot uzatish dial-up telefon kanallari orqali amalga oshiriladi, shu jumladan, va INTERNET dan foydalanish. Ma'lumotlarga kirish kirish huquqiga bog'liq.

Kerakli ma'lumotlarni qidirishni soddalashtirish uchun ma'lumotlar bazalari bo'ylab kuchli navigatsiya tizimi va murakkab so'rovlar uchun ma'lumotlarni tanlash (shu jumladan oldindan belgilanmagan) taqdim etiladi.

Adabiyotlar.

1. *Energiya boshqaruvi*, energiya sarfini nazorat qilish bo'yicha keng qamrovli qo'hanma, Carbon Trust (2013)
2. 1994 yil 21 dekabrda N 68-FZ "Aholini himoya qilish va himoya qilish to'g'risida" Federal qonuni tabiiy va texnologiyalar xususiyatli favqulodda vaziyatlardan himoyalangan hududlar"
3. VD Zazulinskiy, Favqulodda vaziyatlarda hayot xavfsizligi(2003)
4. E.A.Arustamov, *Hayot faoliyatixavfsizligi*(M.: Dashkov i K, 2001 y.)
5. N.G.Osuxova, Qiyin va ekstremal vaziyatlarda psixologik yordam (M.: Akademiya yili: 2007)
6. NN Puxovskiy, *Favqulodda vaziyatlarning oqibatlari*(M.: Akademik loyiha, 2000)
7. EMERCOM, rasmiy sayt, <http://www.mchs.gov.ru/> [Manzil sanasi: 15.02.2021]
8. L. Pushkareva, M. Pushkarev E3S Web of Conferences 135, 04070 (2019)
9. Yo'ldashev, A., & Jalilov, A. (2022). FAVQULODDA VA EKOLOGIK OFAT HOLATLARIDA KORXONALAR BOSHQARUVI. *Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture*, 2(13), 269-275.
10. Jalilov, A. (2022). FAVQULODDA VAZIYATLAR VAZIRLIGINING FAVQULODDA VAZIYATLARDA HARAKAT QILISH VA BOSHQARISH MILLIY MARKAZI MANSABDOR SHAXSLARI FAOLIYATIDAGI MUAMMOLI MASALALARNI ANIQLASH VA TAHLIL QILISH MODEL. *Science and innovation*, 1(C7), 286-294.

11. Qobulova, N. J., Abdumutalibov, J., & Akbarov, A. (2022). ISHLAB CHIQRISH KORXONASIDA MEHNAT XAVFSIZLIGINI BOSHQARISH TIZIMI (MXBT) NI TAHLILI. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 1(6), 218-223.
12. Jalilov, A. (2022). MILLIY HARAKAT VA BOSHQARUV MARKAZI MUAMMOLARINING FAOLIYATIDAGI MUAMMOLARNI ANIQLASH VA TAHLIL OLIISH NAMUNI. *Fan va innovatsiyalar*, 1 (7), 286-294.
13. Yoʻldashev, A., & Jalilov, A. (2022). FAVQULODDA VA EKOLOGIK OFAT HOLATLARIDA KORXONALAR BOSHQARUVI. *Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture*, 2(13), 269-275.
14. Нилуфар, К., Jalilov, A., & Xalmatov, M. (2023). «EFFECT OF HARMFUL SUBSTANCES IN THE ATMOSPHERE ON TREE COVER». © ООО «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА».
15. Jalilov, A. (2021). Oʻzbekistonda individual ravishda qurilgan binolarning zilzilabardoshligini oshirish yoʻllarini takomillashtirish.
16. Jalilov, A. (2022). MODEL FOR IDENTIFICATION AND ANALYSIS OF PROBLEMATIC ISSUES IN THE ACTIVITIES OF OFFICIALS OF THE NATIONAL CENTER FOR ACTION AND MANAGEMENT OF EMERGENCY SITUATIONS OF THE MINISTRY OF EMERGENCY SITUATIONS.
17. Jalilov, A. (2022). FAVQULODDA VAZIYATLAR VAZIRLIGINING FAVQULODDA VAZIYATLARDA HARAKAT QILISH VA BOSHQARISH MILLIY MARKAZI MANSABDOR SHAXSLARI FAOLIYATIDAGI MUAMMOLI MASALALARNI ANIQLASH VA TAHLIL QILISH MODEL.
18. Jalilov, A., & JALILOV, A. (2022). Improving Ways to Raise Earthquake Sustainability of the Individual Buildings in Uzbekistan.
19. Jalilov, A. (2022). MODEL FOR IDENTIFICATION AND ANALYSIS OF PROBLEMATIC ISSUES IN THE ACTIVITIES OF OFFICIALS OF THE NATIONAL CENTER FOR ACTION AND MANAGEMENT OF EMERGENCY SITUATIONS OF THE MINISTRY OF EMERGENCY SITUATIONS.
20. Jalilov, A., & JALILOV, A. (2022). Oʻzbekiston respublikasi atrof-tabiiy muhit va ekologiyaning yomonlashuvi bilan bogʻliq favqulodda vaziyatlarning oldini olish muammolari.
21. Jalilov, A. (2022). MODEL FOR IDENTIFICATION AND ANALYSIS OF PROBLEMATIC ISSUES IN THE ACTIVITIES OF OFFICIALS OF THE NATIONAL CENTER FOR ACTION AND MANAGEMENT OF EMERGENCY SITUATIONS OF THE MINISTRY OF EMERGENCY SITUATIONS.
22. Jalilov, A. (2023). «FVHQ VA BMM TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MODEL». © ООО «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА».
23. Нилуфар, К., Jalilov, A., & Xalmatov, M. (2023). «EFFECT OF HARMFUL SUBSTANCES IN THE ATMOSPHERE ON TREE COVER». © ООО «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА».

24. Jalilov, A., Нилуфар, К., & Xalmatov, M. (2023). WAYS TO IMPROVE THE EFFECTS OF HEAVY METALS IN THE ATMOSPHERE ON LANDSCAPE TREES AND SOILS. © ООО «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА».

25. Нилуфар, К. (2023). «ISHLAB CHIQRISHNI ME'YORLASHTIRISH, BAHOLASH VA NAZORAT QILISH METODLARINI ISHLAB CHIQRISH UCHUN BAXTSIZ HODISALARGA SABAB BO'LUVCHI ZARARLI VA XAVFLI OMILLARNI IDENTIFIKATSIYALASH». © ООО «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА».

26. Khodjakulov, M. (2023). ANOLINI FAVQULODDA VAZIYATLARDA VA EKSTREMAL HOLATLARDA EVAKUATSIYA QILISH MUAMMOLARI VA UNING YECHIMLARI. © ООО «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА».

27. Кабулова, Н. Д., Ходжакулов, М. Н., & Рахимов, Д. Б. (2021). АКТУАЛЬНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ (ПОИСКОВО-ИНФОРМАЦИОННАЯ КАРТОГРАФИЧЕСКАЯ СЛУЖБА, ГЕОЛОКАЦИЯ) В ПОДРАЗДЕЛЕНИЯХ МИНИСТЕРСТВА ПО ЧРЕЗВЫЧАЙНЫМ СИТУАЦИЯМ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН. *Universum: технические науки*, (7-1 (88)), 14-17.

28. Rustamjon o'g'li, Y. D., Jalilovna, Q. N., & Nazarkulovich, K. M. (2021). Causes of Fire in High-Storey Buildings and Measures. *International Journal of Innovative Analyses and Emerging Technology*, 1(5), 42-45.

29. Халматов, М. М., Исмаилходжаев, Б. Ш., Кабулова, Н. Ж., & Хусанов, Д. Д. (2021). ГЕОФИЗИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ АТМОСФЕРНЫХ ЗАГРЯЗНИТЕЛЕЙ В АНДИЖАНЕ НА ОСНОВЕ УРАВНЕНИЙ АЭРОДИНАМИКИ. *Universum: химия и биология*, (6-1 (84)), 30-34.

30. Кабулова, Н. Ж. (2020). Традиционно-национальный узбекский головной убор мужчин (тюбетейка-дуппи) ферганской долины. *Universum: технические науки*, (8-2 (77)), 10-12.

31. Yusupov, I. I., Qobulova, N. J., Xojiev, A. A., & Vaxobov, A. (2020). TO REDUCE GLOBAL CLIMATE ISLAND FOCUSED LOCAL COOPERATION. *Theoretical & Applied Science*, (11), 501-507.

32. Jalilovna, Q. N., Rustamjon o'g'li, Y. D., Xosiljon o'g'li, M. J., & Isroiljonovich, I. O. (2021, January). NIHOYA GAZLARI MUHITIDA PAYVANDLASHDA MENNAT MUHOFAZASI. In *Archive of Conferences* (Vol. 13, No. 1, pp. 47-48).

33. Ходжакулов, М. Н. (2021). ПРОБЛЕМЫ РАДИАЦИОННОЙ И ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ. *Universum: технические науки*, (5-1 (86)), 27-31.

34. Ходжакулов, М. Н. (2022). ПРОБЛЕМЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ НАСЕЛЕНИЯ К ДЕЙСТВИЯМ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ И ДРУГИХ ЭКСТРЕМАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ. *Universum: технические науки*, (6-1 (99)), 18-20.

35. Nazarqulovich, KM (2022). O'zbekiston hududida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan favqulodda vaziyatlarni kuzatish va bashorat qilish muammolari va ularni hal etish yo'llari. *Yevropa hayot xavfsizligi va barqarorligi jurnali* (2660-9630), 370-373.